

Filosofisch Café Steenwijkerland; 27 NOVEMBER 2024

Onderwerp: Morele dilemma's.

'De grootste zonde is de luiheid van geest': filosoof Corrie Haverkort

HANS VAN VELZEN

STEENWIJK Buiten De Meenthe waait het keihard. Code Oranje. Als het niet nodig is, blijf dan binnen, zo luidt het advies. Toch weerstaan een vijftigtal mensen de elementen van de natuur om te luisteren naar filosoof en kunstenaar Corrie Haverkort. In het Filosofisch Café sprak ze woensdagavond over morele dilemma's.

Kan het actueler? Na de rellen in Amsterdam waar de Israëlische fans van de voetbalclub Maccabi macabere leuzen riepen en antisemieten Joodse mensen aanvielen en pro-Palestijnen protesteerden. En dan de reacties van ministers en andere politici. Allerlei oordelen werden gegeven, nog voordat duidelijk was geworden wat er precies allemaal was gebeurd.

Immanuel Kant

Corrie Haverkort: „Ik houd hier vanavond geen politiek verhaal. Maar er gaat zoveel mis als geoordeeld wordt, zonder de feiten te kennen.” Zij haalt een van de belangrijkste Westerse filosofen aan, Immanuel Kant (1714-1804). Zijn werk was baanbrekend omdat hij 'moraliteit' analyseerde. Hij stelde dat er naast het zoeken naar wetenschappelijke kennis, ook tijd gestoken moest worden in de vraag naar wat rechtvaardigheid is. Hij maakte een onderscheid tussen 'natuurlijk kwaad', aardbe-

Corrie Haverkort citeert instemmend Emmanuel Kant: 'Heb moed om zelf te denken.' FOTO HANS VAN VELZEN

vingen en andere rampen, en 'moreel kwaad', kwaad waarvoor mensen verantwoordelijk zijn. De grondslagen van moraliteit? Populair gezegd: 'Wat je niet wilt dat jou geschiedt, doe dat ook een ander niet' en 'Behandel ieder mens als doel op zich'. Dat laatste lijkt heel normaal, maar was dat niet zo in de tijd van Kant. Er was nog slavernij en misbruik knechten en dienstmeiden was wijd verbreid. Mede dankzij Kant kwamen er allerlei regels en wetten om moreel kwaad te beteugelen. Haverkort: „Daarin hebben

we de afgelopen eeuwen enorme vooruitgang geboekt, maar we zijn er nog lang niet.”

Mensen die de twee grondslagen van ethisch handelen accepteren, verplichten zichzelf deze na te komen. Dat gaat verder dan alleen het naleven van de wet. Het gaat om ethisch, rechtvaardig gedrag. Tegenwoordig zeggen we dat we een ethisch kompas nodig hebben. Natuurlijk blijven het abstracte, algemene begrippen, maar Kant zag ze als richtsnoer en niet als onveranderbare grootheden. Uiteindelijk

komt het erop neer dat ethisch, rechtvaardig handelen een keuze is van ieder mens zelf en waarvoor iedereen dan ook zelf verantwoordelijk is. Haverkort: „Als dat niet zo zou zijn, wie ben je dan als mens?” „Als iemand opgroeit in een crimineel milieu, mag je toch niet verwachten dat hij weet wat rechtvaardigheid is?“, zo stelde iemand in de zaal. „Dat is wel zo, maar het zijn hooguit verzachtende omstandigheden. Zoals Kant al zei: ‘Als mens moet je blijven denken. Blijf vragen stellen. De grootste zonde is luiheid van geest.’”

Klokkenluiders

Karakter en opvoeding spelen een belangrijke rol in de ontwikkeling van een rechtsvaardigheidsgevoel. Goede eigenschappen leer je aan, maak je ‘uit gewoonte’. De belangrijkste deugden zijn allereerst rechtvaardigheid, maar ook dapperheid, het weten maat te houden en het verstandig doen/ wijs te zijn. De moeilijkste van deze? Volgens Haverkort is dat ‘dapperheid’. „Kijk een hoe lastig klokkenluiders het hebben, en sta jij maar eens op in een groep om ergens tegenin te gaan.” Dat gold al in de Griekse oudheid, en in de 18e eeuw van Kant, maar ook nu nog. Velen voelen zich niet erkend, zich niet rechtvaardig behandeld. De term ‘identiteitsethiek’ heeft zijn intrede gedaan. De nog jonge filosoof en psycholoog Lieke Asma (1984) schreef over de vraag

waarom we mensen onrechtvaardig behandelen, zonder dat eigenlijk te willen. Of zelfs, zonder het te merken. In haar boek *Blinde Vlekken* gaat ze daarop uitgebreid in. Er liggen in ons, onbewust, talloze vooroordelen opgeslagen. „Alleen door te kijken naar patronen in gedrag, keuzes en reacties, en door te luisteren naar ervaringen van anderen kunnen we discriminatie herkennen en voorkomen,” zo stelt ze. Haverkort: „Goede bedoelingen zijn daarom niet voldoende. Je moet ook altijd kijken naar de gevolgen die je teweegbrengt door wat je zegt of doet.”

Bezinken

Plotseling kwam de boeiende avond tot zijn eind. De spreekster moest de trein halen om er zeker van te zijn dat ze in de barre weersomstandigheden (een natuurlijk kwaad) nog thuis kon komen. Niet alle opborrelende vragen uit de zaal konden daarom worden beantwoord. Maar vooral wilden velen alles was ze hadden gehoord eerst nog even laten bezinken.

Op 29 januari Michel Dijkstra de gastspreker met als onderwerp: Japanse filosofie, de denkweg van verijning en verbinding. Zie: www.filosofischcafesteenwijkerland.nl. Later in het jaar wordt tijdens een bijzondere bijeenkomst het eerste lustrum gevierd van het Filosofisch Café met een diner-pensant.

Bron: Hans van Velzen voor de Meppeler- en Steenwijker krant.